

SAHA (YAKUT) CUMHURİYETİ: COĞRAFI KİMLİK ANALİZİ DENEMESİ

Emin ATASOY*
Abdullah SOYKAN**

ÖZET

Bu çalışmada; dünyanın yüzölçümü bakımından en büyük Türk devleti olan Saha (Yakut) Cumhuriyeti'nin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri irdelenerek cumhuriyetin coğrafi özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ülkeler coğrafyası penceresinden bakılarak Yakutistan'a has olan doğal, iktisadi, sosyal ve demografik özelliklerin ortaya konulduğu bu makale ile Yakutistan'ın ülke kimlik kartı resmedilmesi amaçlanmıştır. Makalenin yazım amacı az tanınan bu ülke ile ilgili Rusça ve Türkçe olan dağılık bilgileri derleyip toplayıp, bir cumhuriyet analizi denemesi oluşturmak ve bu ülkeyi Türk okuyucularına tanıtmaktır. Zengin doğal kaynaklara sahip ve ekonomik geleceği parlak bir ülke olan Yakutistan'ın, sahip olduğu doğal kaynakları işleyecek ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek gerekli beşeri potansiyelden yoksun olduğunun vurgulanması bu makalenin sonuçlarından biridir.

Anahtar Kelimeler: Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Rusya, Etnik Yapı, Yakut, Rus, Demografik Kriz

Republic of Saha (Yakut): Analysis of its Geographic Identity

ABSTRACT

Within this paper, physical, human and economic properties of Saha (Yakut) Republic, one of the largest states on earth with regard to its area, are studied and the geographical identity portrait of the republic is drawn. Natural, economical, social and demographical properties of the Republic are described from the perspective of territorial geography and thus the identity this Turkish Republic on earth is depicted herein. The purpose of this article is to compile the messy information about this unknown country in Turkish and Russian languages and to introduce this country to the Turkish readers by forming a Republic analysis thereof. It is only one of the conclusions of this article that Yakut Republic has rich natural resources, has a bright economical future but lacks the required human potential to process these rich resources in order to perform an economical improvement.

Key Words: Yakut Republic, Russia, Ethnical Structure, Yakut, Russian

1. COĞRAFI KONUM VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Saha Cumhuriyeti veya diğer adı ile Yakutistan, Rusya Federasyonu'nu oluşturan tüm federal birimler ve tüm cumhuriyetler arasında en geniş yüzölçümüne sahip olanıdır. Orta Sibiryaya platosunun doğu kesimleri, Lena havzasının orta ve aşağı kesimleri ile Verhoyansk ve Aldan sıradağlarının neredeyse tamamını kapsayan Yakutistan, Rusya topraklarının yaklaşık %22'sini oluşturmaktadır. 27 Nisan 1922 tarihinde kurulmuş olan cumhuriyet, Rusya Federasyonu'nun Uzakdoğu Federal Bölgesi ile Uzakdoğu Ekonomi Bölgesi'nin sınırları içinde kalmaktadır. Tamamı Asya kıtasında yer

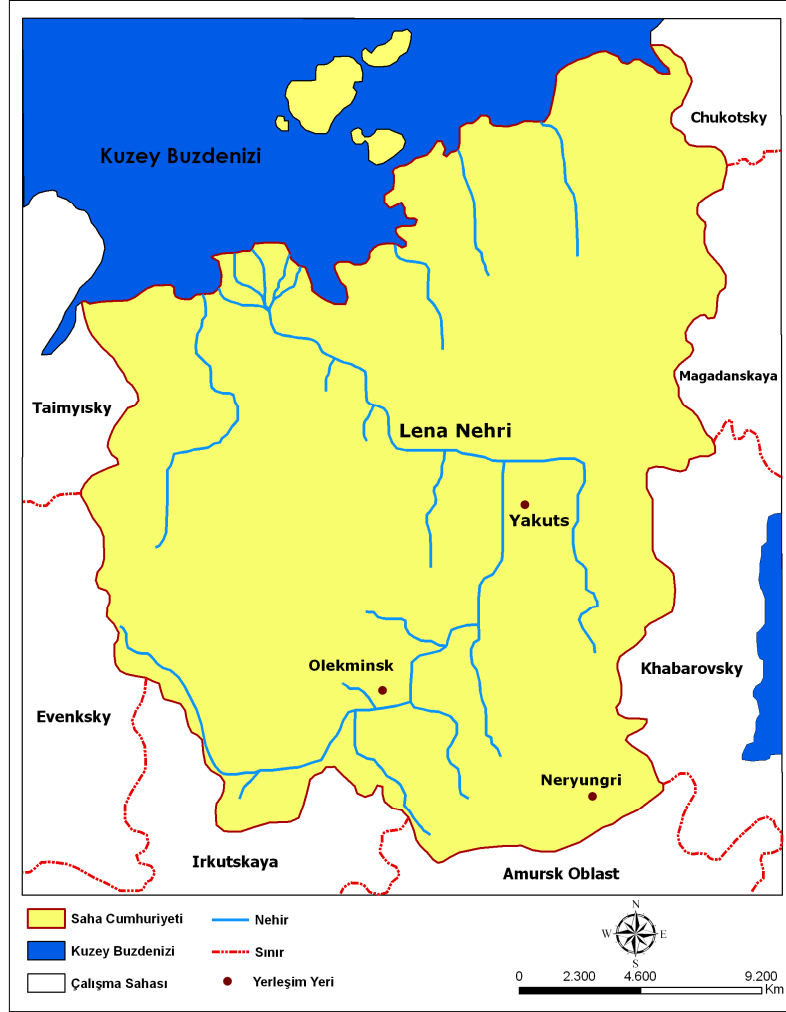
* Yrd. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü.

** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

alan Yakutistan topraklarının kuzey-güney uzunluğu 2000 km'yi, doğu-batı istikametindeki genişliği ise 2500 km'yi aşmaktadır (Toçenov ve Markov, 1984: 42-43).

Harita 1: Yakutistan'ın Coğrafi Konumu

Doğusu, batısı ve güneyi, yani üç tarafı karalarla çevrili olan Yakutistan kuzeyden Kuzey Buz Okyanusu'nun kolları olan Laptev ve Doğu-Sibirya denizleri ile çevrilidir (Harita 1). Bu ülkenin toplam kıyı uzunluğu 4500 km'yi aşmaktadır. Anabar, Nordvik, Olenok, Bugor-Haya, Yanski, Selyahskaya, Ebelyaskaya körfezleri ile Lena deltasının oluşturduğu yarımada ülke kıyısının şekillendiren en önemli girinti-çıkıntılıdır. Anabar, Olenok, Yana, Lena, Omoloy, Çondon, İndigirka, Hroma, Kolima ve Alazeya ırmakları,

cumhuriyet sınırları içinde sularını Kuzey Buz Okyanusu'na boşaltan en büyük akarsulardır (Sidorenkova, 2003: 42-43).

Yakutistan, batıdan ve güneybatıdan Krasnoyarsk Yönetim Bölgesi (Krasnoyarski Kray)¹ ve İrkutsk Oblastı²; güneyden ve güneydoğudan Zabaykalsk Yönetim Bölgesi (Zabaykalski Kray)³, Amursk Oblastı ve Habarovsk İdari Bölgesi (Habarovskiy Kray); doğudan ve kuzeydoğudan ise Magadansk Oblastı ve Çukotka Milli Bölgesi (Çukotskiy Avtonomniy Okrug) ile çevrilidir (Harita 1). Yakutistan sadece Rusya'nın değil, aynı zamanda bir ülkeye ait olan dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip idari birimidir.⁴

Matematik konum olarak Yakutistan kabaca 105° ile 165° doğu boylamları ve 55° ile 74° kuzey enlemleri arasında uzanan, tamamı kuzey ve doğu yarımkürelerde yer alan bir "Kuzey Devleti'dir". Krasnoyarsk Yönetim Bölgesi ile sınır çizgisini oluşturan, Ulahan-Vava ırmağın kaynak noktasının yer aldığı ve 105° doğu boylamını gösteren nokta Cumhuriyetin en batı noktasıdır. Kolima deltasının hemen batısında, Malıy Anyüyü ırmağın Kolima nehri ile birleşmeden önce oluşturduğu büyük büklümün kuzeyinde ve Çukotka Milli Bölgesi sınırının 165° doğu boylamında yer alan nokta Yakutistan'ın en doğu noktasıdır.

Stanovoy dağ kütlelerinde, Yakutistan ile Amursk Oblastı'nın sınır çizgisinde yer alan ve 55° kuzey enlemi üzerindeki nokta cumhuriyetin en güney noktasıdır. Yakutistan'ın Asya ana karası üzerindeki en kuzey noktası (74° kuzey enlemi) Hatanga körfezinin hemen doğusunda ve Bolşoy Begiçev adasının hemen güneyinde yer alan Nordvik burnudur. De-Long takımadalarının kuzeyinde yer alan Genrieti adası üzerindeki nokta (77° kuzey enlemi) Yakutistan'ın adalar dahilindeki en kuzey noktasıdır. Laptev ve Doğu-Sibirya denizlerinde yer alan Novosibirsk⁵ ve Medvejie takımadalarının yanı sıra Dunay, Bolşoy Begiçev, Preobrajenie, Peşçanıy gibi büyük adalara sahip olan Yakutistan topraklarının 2/5'sinden fazlası Kuzey Kutup Dairesi'nin de kuzeyinde kalmaktadır (Pozdnyak ve Polunkina, 2003)

¹ 17 Nisan 2005 tarihinde yapılan referandum sonucunda Taymir ve Evenki Milli Bölgeleri siyasal ve idari birim olarak ortadan kaldırılarak Krasnoyarski Oblastı ile birleştirilmiş ve 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Krasnoyarsk Yönetim Bölgesi (Krasnoyarski Kray) adı altında yeni bir idari birim ortaya çıkmıştır.

² 16 Nisan 2005 tarihinde yapılan referandum sonucunda Ust-Ordinski Buryatski Milli Bölgesi siyasal ve idari birim olarak ortadan kaldırılarak İrkutsk Oblastı ile birleştirilmiş ve 1 Ocak 2008'den beri yeni İrkutsk Oblastı varlığını sürdürmektedir.

³ Aginski-Buryatski Milli Bölgesi ve Çita Oblastının birleşmesi ile ortaya çıkmış olan Zabaykalsk Yönetim Bölgesi veya Rusça adı ile Zabaykalski Kray, Rusya Federasyonunun en yeni idari birimlerinden biridir çünkü ancak 1 Mart 2008 tarihinde resmîyet kazanmış olan bir yönetim bölgesidir.

⁴ http://www.mojgorod.ru/r_saha/index.html ve <http://ru.wikipedia.org/wiki>

⁵ Novosibirsk Adalar Grubu, üç büyük takımadayı içererek, Lyahovski, Anju ve De-Long takımadalarını kapsamaktadır.

2. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Yakutistan topraklarının yaklaşık 2/3'si dağlar ve platolar ile oysa sadece 1/3'i ovalar ve düzlükler ile kaplıdır. Cumhuriyetin en yüksek noktası 3147 metre yüksekliğinde olan ve Çerski dağ kütlesi üzerinde yer alan Pobeda zirvesidir. Yakutistan topraklarında dört büyük doğal ekolojik kuşak belirgin olarak yer almaktadır. Güneyden kuzeye doğru bu ekolojik kuşaklar şunlardır: Tayga ormanları kuşağı, ormanlı tundralar kuşağı, tundralar kuşağı ve arktik kuşak. Hem orman arazi, hem de kar ve buzlarla kaplı araziler bakımından Yakutistan Rusya'nın en zengin cumhuriyetidir (Rakovskaya ve Davidov, 2003).

Yakutistan topraklarının neredeyse tamamı donmuş araziler kuşağında diğer adı ile permafrost kuşağında yer almaktadır.⁶ Cumhuriyet topraklarının sadece güney-doğusundaki kesimleri tüm yıl boyunca donmayan arazilere örnektir. Yakutistan genelinde tüm yıl boyunca sürekli olarak donmuş toprakların kalınlığı 300-400 metredir, fakat bu derinlik 1500 metreye kadar ulaşmaktadır. Bir başka anlatımla Doğu Yakutistan'da Vilyü havzasında 1,5 kilometre derinliğindeki sürekli donmuş topraklar tüm gezegenin en derin donmuş tabakasını oluşturmaktadırlar. Ayrıca Yakutistan'da 485 buzul yer almaktadır. Bu buzulların toplam alanı 413 km² olup, 2000 m³ tatlı su potansiyeli barındırmaktadırlar (Rakovskaya ve Davidov, 2003).

Yakutistan dağlık ve engebeli arazilerin egemen olduğu soğuk bir ülkedir. Cumhuriyetin batısında Orta Sibirya platosunun doğu kesimleri yer almaktadır. Bu orta yükseklikteki plato Lena, Vilyü, Linde, Anabar ve Olenok ırmağın oluşturduğu derin vadiler ile parçalanmıştır. Lena nehrinin aşağı kesimlerinde Orta Sibirya platosu Prilenskoe platosu ile birleşmekte, ülkenin en güneyinde ise yüksekliği 2500 metreyi aşmayan Stanovoy ve Aldan dağları yer almaktadır. Lena vadisinin aşağı kesimlerinin hemen batısında kuzey-güney istikametinde uzanan ve yüksekliği 2400 metreyi aşmayan Verhoyansk sıradağları uzanmaktadır. Yakutistan'ın doğu kesimlerinde ise Çerski sıradağları ile Yukagir platosu dikkat çekmektedir. Yana ve İndigirka havzaların güney kesimlerini kapsayan Çerski sıradağları üzerinde Moma ırmağının kaynak noktası bölgesinde Yakutistan'ın en yüksek noktası olan Pobeda zirvesi (3147 m) yer almaktadır (Toçenov ve Markov, 1984). Kolima havzasının güneyinde yüksekliği 1200 metreyi aşmayan Yukagir platosu yer alırken, aynı havzanın kuzeyinde ise bataklıklarla ve küçük göllerle kaplı Kolima ovası yer almaktadır. Ayrıca Yana ve İndigirka nehirlerin oluşturdukları taşkın ovaların birleşmesi sonucunda Yakutistan'ın bir diğer büyük düzlüğü olan Yana-İndigirka ovası meydana gelmiştir. Yana, Lena, Kolima ve İndigirka nehirlerinin oluşturduğu sulak alanlı delta ovaları ülkenin başlıca düzlükleri arasında yer alır. Fakat sert kutup iklimi ve donmuş topraklar nedeniyle bu

⁶ Permafrost, subarktik ve arktik bölgelerdeki soğuk iklim şartları altında toprağın metrelerce derinlikte donmasıdır. Bir başka anlatımla permafrost, bütün yıl boyunca devamlı donmuş toprak tabakasıdır.

ovalarda tarım faaliyetleri yapılmadığı gibi büyük yerleşmelerden de yoksundurlar.

Göl ve akarsu sayısı bakımından Rusya sınırları içindeki 21 cumhuriyet arasında en zengini Yakutistan'dır. Bu ülkede 700 000'den fazla akarsu ve 800 000'den fazla göl yer almaktadır.⁷ Cumhuriyet sınırları içinde yer alan tüm akarsuların toplam uzunluğu 2 milyon kilometreyi aşarken, bu akarsuların toplam hidroelektrik potansiyeli de yaklaşık 700 milyar kwh'tır. Yakutistan'daki bütün akarsular sularını Kuzey Buz Okyanusu ve onun kolları olan Laptev ve Doğu-Sibirya Denizi'ne boşaltmaktadırlar. Akarsu taşımacılığına müsait olan Yakutistan'ın en büyük nehirleri şunlardır: Lena (4440 km), Vilyüy (2650 km), Aldan (2273 km), Kolima (2129 km), İndigirka (1726 km), Olekma (1436 km), Anabar (939 km) ve Yana (872 km). Yakutistan'da yer alan diğer önemli akarsular arasında Alazeya, Çodom, Omoloy, Olenok ve Amga gösterilebilir (Pozdnyak ve Polunkina, 2003).

Yakutistan'da büyük alanlı göl yer almasa da küçük yüzölçümlü binlerce göl bulunmaktadır. Özellikle ülkenin kuzeydoğusunda yer alan Kolima ve Yana-İndigirka ovalarında çok sayıda küçük göl yer almaktadır. Bu ovalarda yer alan Bustah, Labinkir, Mogotoevo, Nerpiçie ve Nedjeli gölleri, Yakutistan'ın en büyük göllerine örnek gösterilebilir. Cumhuriyet topraklarında yer alan en büyük alanlı baraj gölleri ise Vilyüy ırmağı üzerindeki Vilyüysk baraj gölü ile Kolima ırmağı üzerindeki Kolimsk baraj gölüdür (Vinokurov ve Diğerleri, 2008: 450).

Üç farklı saat diliminin kullanıldığı Yakutistan'da kuzeyden güneye doğru belirgin olarak arktik (kutup) iklim, subarktik (kutupaltı) iklim ve sert karasal iklim görülmektedir. Sert karasallık, yüksek yıllık sıcaklık farkları, kısa yaz dönemi ve uzun soğuk kışlar Yakutistan ikliminin en önemli özellikleridir. Kışlar uzun, çok soğuk ve az kar yağışlıdır. Ocak ayı sıcaklık ortalamaları enlem, yükseklik ve denizsellik konumuna bağlı olarak -28°C ile -50°C arasında değişmektedir. Verhoyansk-Oymakon Bölgesi'nde hem Rusya'nın hem de kuzey yarımkürenin en düşük sıcaklıkları ölçülmüştür ve bu nedenle bu bölgede sıcaklıkların -60°C hatta -70°Cye kadar düşmektedir. Hem kış mevsiminde yaşanan düşük sıcaklık değerleri, hem de bu düşük sıcaklıkların 6 aydan 9 aya kadar uzun sürmesi ile Yakutistan kuzey yarımküredeki düşük sıcaklık rekorlarını kırmaktadır (Rakovskaya ve Davidov, 2003).

Yakutistan'da yazlar kısa süreli ve serindir. Temmuz sıcaklık ortalamaları enlem, denizellik ve yüksekliğe bağlı olarak +2°C ile +19°C arasında değişmektedir. Nadir de olsa bazı yaz günlerinde günlük sıcaklık ortalamaları 25°C hatta 30°C'yi aşmaktadır. Bu nedenle en sıcak ve en soğuk ayların sıcaklık ortalamaları arasındaki yıllık sıcaklık farkı bazı yörelerde 70°C'yi hatta 75°C'yi aşmaktadır. Ülkedeki yıllık ortalama yağış miktarları

⁷ http://www.mojgorod.ru/r_saha/index.html ve <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

enlem, bakı ve yükseltiye bağlı olarak 200 ile 700 mm. arasında değişmektedir (Rakovskaya ve Davidov, 2003).

Cumhuriyet topraklarının %46,7'si yani yaklaşık yarısı ormanlarla kaplıdır, bu nedenle ülkedeki ağaç potansiyeli 8,8 milyar m³ olarak hesaplanmıştır. Bir başka anlatımla ülkede ormanlarla kaplı arazilerin toplam alanı 254,7 milyon hektar olup bu değerle Yakutistan Rusya'nın en geniş orman arazilerine sahip özerk cumhuriyeti unvanını taşımaktadır. Ülke topraklarının kalan kısmı ise ormanlı tundralar, ağaçsız tundralar ve arktik buzul çölleri ile kaplıdır.⁸ Ayrıca cumhuriyet sınırları içinde Olekminsk ve Ust-Lensk adında iki büyük milli park yer almaktadır. Ülke sınırları içinde 50'den fazla balık türü ve 250'den fazla kuş türü barınmaktadır.⁹

3. BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Yakutistan, Rusya'nın en seyrek nüfuslu idari birimlerin başında gelir. Toplam alanı 3 083 500 km² ile Türkiye'den yaklaşık 4 kat daha büyük olmasına rağmen, ülkede sadece 951 400 kişi (2008 yılı) yaşamaktadır. Böylesine dev bir alanda 1 milyondan az insan yaşadığından dolayı km²'ye sadece 0,3 kişinin düşmesi beklenen bir sonuçtur. Bir başka anlatımla Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 21 özerk cumhuriyet içinde aritmetik nüfus yoğunluğu en düşük olanı Yakutistan'dır. Yüksek dağ ve platoların geniş alan kaplaması, sert polar ve subpolar iklim koşulları, ülke topraklarının büyük bölümünün donmuş olup tarım faaliyetlerine uygun olmaması, kırsal ve kentsel yerleşme ağının gelişmemiş olması, cumhuriyet topraklarında ulaşım, haberleşme ve ekonomik faaliyetlerin çok yüksek maliyetlerle gerçekleşmesi Yakutistan'ın seyrek nüfuslu olmasının başlıca nedenleridir.¹⁰

XX yüzyılın başlarına kadar Yakutistan Rusların yoğun göç dalgaları ve nüfus hareketlerinin dışında kalmayı başarmıştır. Fakat özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra Yakutistan toprakları büyük göç dalgaları ile karşı karşıya kalarak hızla nüfuslanmaya başlamıştır. 1926 yılında tüm cumhuriyette sadece 287 000 kişi yaşarken, bu sayı 1970'te 664 000'e ve 1990 yılında ise 1 099 000'e yükselmiştir. Bir başka anlatımla 1926-1996 döneminde Yakutistan nüfusu yaklaşık 4 kat artmıştır (Tablo 1).

⁸ Ormanlı tundralar, ağaçsız tundralar ve arktik buzul çölleri ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Atalay, İ. *Genel Fiziki Coğrafya*, META Basım, İzmir, 2005, s. 424 – 426
- Efe, R. *Biyocoğrafya*, Çantay Kitabevi, 2004, s. 108 – 111
- Glovnya, M. ve Blagoeva, E. *Fiziçeska Geografya na Kontinentite*, Universitetsko İzdatelstvo "Kliment Ohridski", Sofiya, 1989, s. 240 – 255
- Efremov, Y. K., *Priroda Moey Strani*, İzdatelstvo Misl, Moskova, 1985, s. 84 – 87

⁹ http://www.mojgorod.ru/r_saha/index.html ve <http://ru.wikipedia.org/wiki>

¹⁰ Yakutistan'ın beşeri özellikleri ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Atalay, İ. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, META Basım, İzmir, 2007
- Özey, R. *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2001
- Özey, R. *Türk Dünyası Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2006
- Devlet, N. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, Ek Cilt*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993
- Atasoy, E. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003

SSCB döneminde özellikle Rus, Ukraynalı, Tatar ve Beyazrus gibi Avrupa kökenli göçmenlerin zengin maden ve enerji kaynakların çıkarılması ve işletilmesi amacıyla bu cumhuriyete yerleştirilmeleri sonucunda bir yandan yerli Yakut nüfus oranları azalmış ve göçmen nüfus oranları artmıştır, diğer yandan da toplam Yakutistan nüfusu hızla artmıştır. Fakat Postsovyet döneminde tüm eski SSCB cumhuriyetlerinde etkili olan sosyo-ekonomik krizin bu ülkede de derinleşmesi ve demografik krize dönüşmesi sonucunda, Yakutistan nüfusunda da azalmalar neden olmuştur. Bu faktörlerin etkisi sonucunda 1989 yılında 1 081 400 olan ülke nüfusu, 2000 yılında 976 400'e ve 2008 yılında da 951 400'e kadar azalmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: 1926 – 2008 Döneminde Saha (Yakutistan) Cumhuriyetinde Toplam ve Kentli Nüfus Sayısının Değişimi (Bin Kişi)¹¹

Yıllar	Toplam Nüfus	Kentli Nüfus	Yıllar	Toplam Nüfus	Kentli Nüfus
1926	287	--	1979	839	514
1939	414	--	1981	883	553
1950	361	--	1985	1013	669
1951	377	151	1986	1009	691
1959	487	239	1987	1034	719
1961	521	260	1989	1081.4	721
1970	664	375	1990	1099	733
1971	673	379	1992	1093	726
1975	762	455	1994	1061	692

Postsovyet döneminde görülen bu nüfus erimesinin iki ana nedeni vardır: Rus, Ukraynalı, Beyaz Rus ve Tatar gibi milletlerin kendi anavatanlarına dönmeleri sonucu oluşan birinci nüfus kaybı ve yüksek ölüm oranları sonucu oluşan ikinci nüfus kaybı. Fakat altı çizilmesi gereken bir demografik özellik vardır. Rusya Federasyonu sınırları içinde, Yakutistan en yüksek doğum oranlarına ve en yüksek doğal nüfus artışına sahip cumhuriyetlerin başında gelir. 2006 yılında cumhuriyet genelindeki doğum oranları binde 14,0, ölüm oranları da binde 9,7 olduğundan dolayı ortalama yıllık doğal nüfus artışı binde 4,7 olmuş ve böylece Rusya'nın en yüksek nüfus artışına sahip ilk beş cumhuriyetinden biri olmayı başarmıştır (Ulyanov ve Rosii, 2006). Fakat ülkede bazı sosyal ve demografik sorunlar ciddiyetini korumaktadır. Bu sorunları şöyle özetleyebiliriz:

- Cumhuriyet nüfusunun son çeyrek yüzyılda sürekli azalması, yani depopulasyon krizinin önlenememesi.
- Postsovyet döneminde azalan doğumlar ve yükselen ölüm oranlarının önüne geçilememesi. Örneğin 1990 yılında binde 19,4 olan doğum oranları 2006 yılında binde 14,0'e azalırken, aynı dönemde ölüm oranları binde 6,7'den binde 10,2'ye yükselmiştir.

¹¹ <http://www.mojgorod.ru>

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

- Postsovyet döneminde cereyan eden yoğun dış göçler sonucunda cumhuriyet faal nüfusunun azalması. Örneğin faal nüfus sayısı 2000 yılında 597 700 iken 2005 yılında 469 100'e azalmıştır.

- Cumhuriyet içindeki kadın-erkek oranlarında da ciddi değişimler yaşandığından dolayı, uzun vadede Yakutistan cinsiyet krizi ile karşı karşıya kalabilir. Örneğin 1990 yılında ülkede 563 100 erkek ve 555 900 kadın yer alırken, 2005 yılında erkeklerin sayısı 461 700'e azalırken, kadınların sayısı da 488 200'de kalmıştır. Bir başka anlatımla 1990 yılında erkek fazlalığı olan cumhuriyette 2005 yılında kadın fazlalığı görülmektedir. Yakutistan'ı terk edip kendi anavatanlarına dönen göçmenlerin büyük oranda erkek olması, ülkede cinsiyet dengesizliğin derinleşmesinde ve erkek sayısının bu denli azalmasında en büyük etkindir.

- Postsovyet döneminde Yakutistan'daki ekonomik ve demografik krizin devam etmesine başka kanıtlar da vardır. Ülke toplam nüfusu azalırken işsiz nüfus sayısının artması ve ortalama yaşam süresinin kısılması bunlara sadece iki örnektir. Örneğin 1995 yılında ülkede toplam 38 100 işsiz varken, 2000'de bu sayı 54 500'e ve 2005 yılında da 43 000 yükselmiştir. Böylesine zengin yer altı ve yerüstü kaynaklara sahip ve böylesine büyük iş gücüne ihtiyaç olan bir ülkede işsiz nüfus oranlarının %9'a ulaşması düşündürücüdür. 1990 yılında 66,2 yıl olan ortalama yaşam süresinin 2005 yılında 64,7'ye düşmesi Yakutistan'daki demografik ve sosyo-ekonomik krizin bir diğer kanıtıdır.

- Yakutistan'da etnik Ruslar (%41,1) ile etnik Yakutlar'ın (%45,5) oranı neredeyse eşittir. Sovyet nüfus ve iktisadi planlamalar ve yoğun göçler sonucunda bu cumhuriyet hem Ruslaştırılmış ve Slavlaştırılmış, hem de kültürel yapı olarak yozlaştırılmış ve hıristiyanlaştırılmıştır. Bugün Yakutların kendi ülkelerinde ulusal nüfusun %50'sini dahi oluşturamamaları ve kendi cumhuriyetlerinde etnik üstünlüklerini sergileyememeleri SSCB politikaların kaçınılmaz bir mirasıdır.

Yakutlar veya Yakutça adıyla Sahalar, Sibiry'a'nın kuzeydoğusunda yaşayan bir Türk halkıdır. Yakut Türkçesi veya Saha Türkçesi, Türk lehçelerinin kuzey öbeğine bağlı bir dildir.¹² Bugün Rusya federasyonu sınırları içinde 500 000'den fazla kişi bu dili konuşmaktadır. Bundan dolayı Yakutlar Sibiry'a'nın en kalabalık milletlerin başında gelir. Yakutistan dışında Yakut etnosunun ve Saha Türkçesinin yaygın olduğu idari birimler arasında Buryat Cumhuriyeti, Taymir, Evenki, Koryak ve Çukotka Milli Bölgeleri, İrkutsk, Amursk, Çita, Sahalin ve Magadan oblastları yer almaktadır. XVII yüzyılın

¹² Yakutlar ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

Özey, R. *Türk Dünyası Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 260-263

Devlet, N. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, El Cilt*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993, s. 376 – 378

<http://www.bilgi.com/Yakutlar>

http://www.ozturkler.com/data/0003/0003_10_19.htm

<http://ru.wikipedia.org/wiki>

<http://www.mojgorod.ru>

başında bugünkü Yakutistan toprakları Ruslar tarafından işgal edilmeye başlandı. Planlı bir asimilasyon politikası sonucunda yerli milletlerin yavaş yavaş ruslaştırılmaya ve ortodokslaştırılmaya çalışıldı. Yakutistan topraklarının tamamı 1620–1650 döneminde Ruslar tarafından işgal edildi. 1632 yılında Yakutsk kentinin, 1634 yılında Vilyüsk kentinin ve 1644 yılında Srednokolimsk kentinin kurulması bu işgali kolaylaştırdı.¹³

XVIII yüzyılda Yakutistan’da yaşayan Sahalar, Evenkiler, Yukagirler, Dolganlar, Evenler gibi yerli halklarının büyük bir bölümü hristiyanlaştırıldı. Rusya İmparatorluğu’nun çarlık döneminde Yakutistan sosyal-demokratların, komünistlerin, isyancıların ve siyasi muhaliflerin haps edildiği sürgün yeri idi.¹⁴ SSCB’nin kurulması ve 2 Nisan 1922 tarihinde Yakutistan’ın Sovyet Cumhuriyeti olarak ilân edilmesi ile ülkede sosyalist dönem başlamış oldu. SSCB döneminde Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar gibi Slav toplulukları Yakutistan’a yerleştirilmeye ve bu ülkenin etnik yapısı göç politikaları sonucunda bilinçli olarak değiştirilmeye başlandı. Saha Cumhuriyeti’nde yaygınlaşan karma evlilikler ve dış göçler, ruslaştırma politikalarını, ortodokslandırmayı ve etnokültürel asimilasyonu daha da hızlandırdı. Bu nedenle bugün cumhuriyetin etnik yapısına baktığımızda Slav milletlerinin (Rus, Ukraynalı, Beyaz Rus vd.) %46’lık bir paya sahip iken yerli Sibirya milletlerinin (Dolgan, Even, Evenki, Buryat, Yukagir vd.) sadece %4’lük bir orana sahip olmaları beklenen bir sonuçtur (Ulyanov ve Rosii, 2006).

Yakutistan’ın etnik yapısında Yakutlar ve Ruslar Cumhuriyet nüfusunun %86’sını oluşturmaktadırlar. 1970 yılında Ruslar (%47) Yakutlar’dan daha büyük bir paya sahip iken 2002 yılındaki son nüfus sayımında Ruslar %41’e kadar gerilerken, Yakutların oranı da %46’ya kadar yükselmiştir (Tablo 2). 2010 yılından sonra Yakutlar’ın Cumhuriyet nüfusu içindeki oranı %50’yi aşması beklenirken, Rus etnosunun sayısal küçülmesi devam edeceği öngörülmektedir. Yakutlar ve Ruslardan sonra ülkedeki en kalabalık etnosları Ukraynalılar, Evenkiler, Evenler, Tatarlar ve Buryatlar oluşturmaktadırlar. Kendi anavatanlarına göç etmeleri sonucunda özellikle 1989-2002 döneminde hem Ukraynalı hem de Beyaz Ruslarda neredeyse yarı yarıya bir azalma gözlenmektedir. Bu dönemde Ukraynalıların oranı %7,0’dan %3,65’e ve Beyaz Ruslar’ın oranı da %0,90’dan %0,45’e azalmıştır (Tablo 2).

¹³ <http://ru.wikipedia.org/wiki> ve <http://www.mojgorod.ru>

¹⁴ <http://ru.wikipedia.org/wiki> ve <http://www.mojgorod.ru>

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Tablo 2: 1970 – 2002 Döneminde Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti Nüfusunun Etnik Yapısı (%)¹⁵

Milletler	1970	1979	1989	2002
Yakut	43.03	36.85	33.38	45.54
Rus	47.33	50.43	50.30	41.15
Ukraynalı	3.05	5.44	7.05	3.65
Evenki	1.37	1.36	1.32	1.92
Even	0.97	0.68	0.79	1.23
Tatar	1.16	1.29	1.60	1.13
Buryat	0.32	0.53	0.77	0.77
Beyaz Rus	0.62	0.79	0.90	0.45

Tablo 3: Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti'nin Başlıca Beşeri ve Sosyal Göstergeleri¹⁶

Veriler	1990	1995	2000	2005
Toplam Cumhuriyet Nüfusu	1 099 000	1 023 000	976 400	950 700
Toplam Kentsel Nüfus	733 000	658 000	623 700	610 800
Toplam Kırsal Nüfus	366 000	365 000	352 700	339 900
Toplam Nüfusunun Ortalama Yaşam Süresi (Yıl)	66,24	62,22	63,66	64,70
Kadın Nüfusunun Ortalama Yaşam Süresi (Yıl)	71,43	69,02	70,27	71,59
Erkek Nüfusunun Ortalama Yaşam Süresi (Yıl)	61,38	56,50	57,90	58,62
Faal Nüfus Sayısı (bin kişi)	597,7	513,9	459,7	469,1
İşsiz Nüfus Sayısı (bin kişi)	--	38,1	54,5	43,0
İşsiz Nüfus Oranı (%)	--	7,3	11,2	8,9
Emekli Nüfus Sayısı (bin kişi)	143	186	203	218
Ortalama Aylık Kişi Başına Düşen Gelir (Ruble) ¹⁷	0,351	957,1	3968	11054
Kişi Başına Düşen Ortalama Konut Alanı (m ²)	13,5	17,4	19,3	19,5
İlköğretim Öğrenci Sayısı (bin kişi)	9,7	8,7	7,4	7,0
Ortaöğretim Öğrenci Sayısı (bin kişi)	10,5	10,6	11,9	17,4
Yükseköğretim Öğrenci Sayısı (bin kişi)	8,0	11,1	21,3	46,8
Toplam Doktor Sayısı (bin kişi)	4,9	4,4	4,4	4,7
10 000 Kişiye Düşen Doktor Sayısı	43,8	42,9	46,1	49,6
10 000 Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	156	162	153	153
Şirket, Fabrika, Kurum ve Kuruluş Sayısı	2820	16536	19341	25856

Yakutistan nüfusunun dinsel yapısı büyük bir renklilik ve değişkenlik gösterir. Cumhuriyet nüfusunun %66'sı hristiyan (ortodoks hristiyanlar

¹⁵ <http://www.mojgorod.ru>

¹⁶ Ulyanov, İ. S. *Regioni Rosii, Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006, Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (ROSSSTAT), Moskova, 2006, s. 603-609

¹⁷ 1990 ve 1995 yıllarının kişi başı gelir değerleri bin ruble, oysa 2000 ve 2005 yılı değerleri sadece ruble olarak verilmiştir.

çoğunlukta), %23'ü şamanizm ve yerel dinsel inançlara inanmakta, %1'i budist, %1'i müslüman ve %6'sı ateisttir.¹⁸ Sovyet döneminde yapılan Ruslaştırma ve Ortodokslarştırma politikaları sonucunda Yakutlar, Evenkiler, Çıkçier ve Evenler gibi yerli milletlerin bir bölümü asimile edilerek etnik ve dinsel aidiyetleri değiştirilmiştir.

Son 10 yılda Yakutistan'ın eğitim ve sosyo-kültürel yapısında gözle görünen bir canlanma gözlenmektedir. Yeni okullar, hastaneler, kültür sarayları, sinemalar, hoteller, bilim merkezleri ve üniversiteler açılmaktadır. Yakutistan nüfusunun azalmasına rağmen 1990-2005 döneminde ülkedeki orta öğretim öğrenci sayısı 10 500'den 17 400'e, üniversite öğrencisi sayısı ise 8 000'den 46 800'e yükselmiştir (Tablo 3). Aynı dönemde 10 000 kişiye düşen doktor sayısı 43,8'den 49,6'ya yükselmiş, fabrika ve şirket sayıları ise 2 820'den 25 856'ya yükselmiştir (Tablo 3). Bu genç cumhuriyette bazı sosyo-ekonomik sorunlara rağmen istikrarlı büyümenin ve olumlu iktisadi gelişmenin önümüzdeki dönemde de sürdürülmesi beklenmektedir.

4. EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Yakutistan ekonomisi madencilik, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, sanayi ve enerji üretimine dayanır. Hem yer altı, hem de yer üstü kaynakları bakımından Rusya'nın en şanslı cumhuriyeti olan Yakutistan zengin kömür, petrol, altın, elmas, doğal gaz, kalay, gümüş ve kurşun rezervlerine sahiptir.¹⁹ Her ne kadar Yakutistan Rusya'nın bir parçası olsa da 1992 yılından beri maden, enerji ve diğer kaynakların araştırılması, çıkarılması, kullanımı ve ticareti Yakutistan Cumhuriyetine bırakılmıştır. Rusya'da üretilen elmasın %90'ını ve altının %24'ünü Yakutistan'da elde edilmektedir. "ALROSA" şirketi dünyanın ikinci en büyük elmas satışını gerçekleştiren kurumudur. İndigirka, Yana ve Kolima havzaları ile Aldan, Kular ve Omoloy yörelerinde altın çıkarılmaktadır. Aldan ve Kolima- İndigirka yatakları Rusya'nın en zengin altın rezervlerine sahip yatakların başında gelir.²⁰ Mirniy, Polyarniy, Udaçnoe, Ayhal ve Olenok yörelerinde ise elmas çıkarılmaktadır. Sadece Yakutistan topraklarından elde edilen elmas ürünlerinin ihracatından Rusya'nın yıllık ortalama kazancı 1,5 milyar doları aşmaktadır.²¹ Güney Yakutistan'da yer alan Aldan demir havzası Uzakdoğu Bölgesinin en zengin rezervlerine sahip demir havzalarından biridir.

¹⁸ <http://ru.wikipedia.org/wiki>

¹⁹ Rusya ve Yakutistan'da çıkarılan maden ve enerji kaynakları ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Doğanay, H. *Ekonomik Coğrafya 1, Doğal Kaynaklar*, Aktif Yayınevi, Erzurum, 2002
- Tümertekin E. ve Özgüç, N. *Ekonomik Coğrafya. Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1999
- Atalay, İ. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, META Basım, İzmir, 2007
- Özey, R. *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2001
- Özey, R. *Türk Dünyası Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2006
- Atasoy, E. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003

²⁰ Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapin, V. İ. Stepanova, M. V. *Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii*, İzdatelskiy Dom "INFRA-M", Moskova, 2005, s. 498

²¹ Vinokurov, A. A. Gluşkov, V. G. Plisetskiy, E. L. Simagin, Y. A. *Vvedenie v Ekonomiçeskuyu Geografiyu i Regionalnuyu Ekonomiki Rosii*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova, 2008, s. 449

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Bu havza içinde yer alan başlıca demir yatakları şunlardır: Taejnoe, Pionerskoe, Sivaglinskoe.²²

Yakutistan çok zengin linyit ve taş kömürü rezervlerine sahiptir. Lena, Kolima ve İndigirka vadilerinde kömür çıkarılmaktadır. Merkezi ve Güney Yakutistan'da yer alıp, Lena, Aldan ve Vilyüy havzalarını kapsayan ve toplam alanı 300 000 km²'yi aşan Lena kömür havzası 2 100 milyar tonluk rezervi ile sadece Rusya'nın değil, aynı zamanda Asya kıtasının da en büyük ve en zengin kömür üretim havzalarından biridir.²³ Ülkede 1990 yılında gerçekleştirilen 16,9 milyon tonluk kömür üretimi, 2005 yılında 11,2 milyon tona düşmüştür (Tablo 4).

Aynı dönemde Yakutistan'da elde edilen doğal gaz üretimi 1,4 milyar m³'ten 1,6 m³'e yükselirken, işlenmiş petrol üretimi de 68 200 tondan 71 400 tona yükselmiştir.²⁴ Bugün Yakutistan'da işletilmekte olan petro-gaz havzaların sayısı 18'dir. Önümüzdeki yıllarda Talakan ve Sredno-Botyobin petrol yatakları da işletilmeye açılması beklenmektedir.²⁵ Özetle, XXI yüzyılda Yakutistan'ın bir enerji devi olarak büyümeye devam etmesi beklenmektedir.

Yakutistan'da gelişmiş başlıca sanayi kolları şunlardır: orman ve kağıt sanayi, gıda, çimento, tekstil, ayakkabı ve deri sanayi, konserve, makina, inşaat malzemeleri ve elektroenerji sanayisi, petro-gaz, altın ve elmas işleme sanayisi. Yakutsk, Nerüngi, Mirniy, Aldan, Udaçniy, Pokrovsk, Ayhal, Deputatskiy, Sangar, Çulman ve Ust-Nera ülkenin başlıca endüstri merkezleridir. Maden ve enerji kaynaklarına dayalı sanayi kolları son yarım yüzyılda hızlı bir gelişme göstermektedirler. Fakat Postsovyet dönemindeki ekonomik bunalımın hala sağlıklı atlatılmadığı ve bir çok sanayi sektöründe kapasite ve üretim gerilemesi yaşandığı Tablo 4'teki verilerden de kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Yakutistan'da bitkisel üretim gelişmemiş olmasına rağmen, ren geyiği, at ve bazı büyükbaş hayvanlar yetiştirilir. Samur, tilki, ayı, arktik tavşan, beyaz sincap kürkü için avlanan hayvanların başında gelir. Bu nedenle ülkede hem avcılık ve kürkçülük, hem de balıkçılık ve dericilik gelişmiştir.²⁶ Yakutistan'da yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında arpa, buğday, patates, soğan ve bazı sebzeler gelir. Sert iklim koşulları, düşük sıcaklık değerleri ve kısa vejetasyon dönemi ülkede bitkisel üretim faaliyetlerin gelişmesini engellemiştir. Olumsuz doğal koşullarından dolayı ülke topraklarının sadece %0,5'i ekili-dikili arazilere ayrılmıştır. Çayır ve meraların alanı ise ülke yüzölçümünün %26'sını

²² Babin, Y. V. Moskvın, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. *Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii*, İzdatelskiy Dom "INFRA-M", Moskova, 2005, s. 499

²³ Vinokurov, A. A. Gluşkov, V. G. Plisetskiy, E. L. Simagin, Y. A. *Vvedenie v Ekonomiçeskuyu Geografiyu i Regionalnuyu Ekonomiki Rosii*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova, 2008, s. 76

²⁴ Ulyanov, İ. S. *Regioni Rosii, Osnovnie Karakteristiki Subektov Rosiyskoy Fedaratsii 2006*, Statistiçeskiy Sbornik, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (ROSSSTAT), Moskova, 2006, s. 603-609

²⁵ Vinokurov, A. A. Gluşkov, V. G. Plisetskiy, E. L. Simagin, Y. A. *Vvedenie v Ekonomiçeskuyu Geografiyu i Regionalnuyu Ekonomiki Rosii*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova, 2008, s. 445-446

²⁶ Atalay, İ. *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, META Basım, İzmir, 2007, s. 161; Özey, R. *Türk Dünyası Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 258-264

oluşturmaktadır. Bu çayır ve meralarda genelde ren geyiği besiciliği yapılmaktadır (Atalay, 2007).

Fakat hem hayvancılık, hem de balıkçılık geçim tipi ve halkın kendi ihtiyaçlarını karşılaması için yapılır. Postsosyalist dönemdeki iktisadi gerileme her sektörde olduğu gibi tarım sektörünü de olumsuz etkilemiş ve bir çok tarımsal ürünün üretimde ciddi gerilemeler yaşanmıştır. Örneğin 1990-2005 döneminde Yakutistan'daki büyükbaş hayvan sayısı 409 300'den 268 200'e; domuz sayısı 112 200'den 31 000'e; tahıl ürünleri üretimi 25 200 tondan 14 200 tona; süt üretimi 267 400 tondan 197 300 tona ve ekili-dikili arazi miktarı da 107 500 hektardan 49 000 hektara azalmıştır (Tablo 4). Benzer üretim düşüklüğü bazı endüstri kollarında da gözlenmektedir. Örneğin yine 1990-2005 döneminde ülkedeki ayakkabı üretimi 308 000 çiftten 33 000 çifte; kereste üretimi 809 200 m³'ten 190 600 m³'e; kömür çıkarımı 16,9 milyon tondan 11,2 milyon tona; çimento üretimi 369 000 tondan 254 000 tona; elektrik enerjisi üretimi de 8,5 milyar kwh'ten 7,7 milyar kwh'e düşmüştür (Tablo 4).

1990-2005 dönemine ait yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı gibi merkezîyetçi-devletçi ekonomiden liberal-rekabetçi serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte Yakutistan'da hem bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetleri, hem de sanayi ve enerji üretimi olumsuz etkilenmiş ve belirgin üretim azalmaları yaşanmıştır. Fakat ülkenin iktisadi ve sosyal yapısında bazı olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Devlet şirketlerinin özelleştirilmesi ve bireysel teşebüsün yaygınlaşması sonucunda kurum, fabrika ve şirket sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Yakutistan'da şirket, fabrika ve diğer kurumların toplam sayıları 1990 yılında sadece 2 820 iken 2005 yılında 25 856'ya yükselmiş, yani neredeyse 10 kat artmıştır. Ulusal toplam ticaret hacmi 1995-2005 döneminde 4 849 milyar rubleden 52 313 milyar rubleye yükselmiş, aynı dönemde kişi başına düşen ticaret hacmi de 4 713 rubleden 55 049 rubleye çıkmıştır (Ulyanov ve Rosii, 2006).

Havayolu ulaşımı, deniz ve nehir taşımacılığı Yakutistan'ın en gelişmiş ulaşım kollarıdır. Lena, Aldan, Viyüy, Yana, Kolima ve İndigirka en yoğun akarsu ulaşımının yapıldığı nehirlerdir. Cumhuriyet sınırları içinde 32 havaalanı hava ulaşımına hizmet vermektedir. Fakat kuşkusuz su yolu taşımacılığı ülkede en gelişmiş ve en yaygın ulaşım koludur. Rusya'da 1930 yılından beri Kuzey Deniz Ulaşım Yolu (Severnii Morskoy Put) çalışmakta ve ülkenin Atlas Okyanusu limanları ile Kuzey Buz ve Büyük Okyanus kıyısındaki limanlarını birbirine bağlayarak hem ticaret hem de ulaşım ve taşımacılık açısından büyük rol üstlenmiştir. İşte bu Kuzey Deniz ulaşım yolunun bir bölümü Yakutistan'ı da içine alarak Tiksi ve Çerskiy limanlarını da kapsamaktadır. Nijneyansk, Çokurdah ve Nijnekolimsk Yakutistan'ın diğer limanlarıdır.²⁷

²⁷ http://www.mojgorod.ru/r_saha/index.html ve <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Tablo 4: Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti'nin Başlıca Ekonomik Göstergeleri (Ulyanov ve Rosii, 2006)

Ekonomik Özellikler	1990	1995	2000	2005
Cumhuriyetin Toplam Yıllık GSMH (Milyon Ruble) ²⁸	--	20335	81186	164246
Kişi Başına Düşen GSMH (Ruble) ²⁹	--	19766	84568	172924
Şirket, Fabrika, Kurum ve Kuruluş Sayısı	2820	16536	19341	25856
Elektrik Enerjisi Üretimi (Milyar kWh)	8,5	7,2	7,6	7,7
Toplam Ekili-Dikili Arazi (Bin Hektar)	107,5	81,4	60,7	49,0
Büyükbaş Hayvan Sayısı (Bin)	409,3	358,3	289,7	268,2
Küçükbaş Hayvan Sayısı (Bin)	0,3	0,8	1,5	1,2
Domuz Sayısı (Bin)	112,2	65,6	49,6	31,0
Tahıl Ürünleri Üretimi (Bin Ton)	25,2	15,8	27,8	14,2
Patates Üretimi (Bin Ton)	64,5	65,6	70,6	88,6
Sebze Üretimi (Bin Ton)	23,9	28,6	34,6	36,9
Süt Üretimi (Bin Ton)	267,4	202,2	164,6	197,3
Yumurta Üretimi (Milyon Adet)	174,1	72,1	68,3	111,6
Balık ve Deniz Ürünleri Üretimi (Bin Ton)	10,1	2,7	2,9	3,0
Demiryolları Uzunluğu (km)	156	165	165	165
Karayolları Uzunluğu (km)	3549	6491	7292	7566
1000 km ² 'ye Düşen Asfaltlı Karayolu Uzunluğu (km)	1,1	2,1	2,4	2,5
1000 kişiye Düşen Ev Telefonu Sayısı	99,4	149,2	188,4	266,5
Yıllık Toplam Ticaret Hacmi (Milyar Ruble) ³⁰	2,3	4849	20189	52313
Kişi Başına Düşen Ticaret Hacmi (Bin Ruble) ³¹	2,0	4713	21030	55049
Kömür Üretimi (Milyon Ton)	16,9	11,8	10,1	11,2
Petrol ve Sıkıştırılmış Gaz Üretimi (Bin Ton)	108	185	419	412
Doğal Gaz Üretimi (Milyar m ³)	1,4	1,7	1,6	1,6
İşlenmiş Petrol Üretimi (Bin Ton)	68,2	73,9	75,6	71,4
Ayakkabı Üretimi (Bin Çift)	308	30	15	33
Kereste Üretimi (Bin m ³)	809,2	224,7	149,0	190,6
Çimento Üretimi (Bin Ton)	368,8	241,9	154,0	254,0
Çelik Üretimi (Bin Ton)	1,4	0,7	0,2	--

Her ne kadar 1990 – 2005 döneminde ülke karayolları uzunluğu iki kat artarak 3549 km.'den 7566'ı km'ye yükselmiş olsa da Türkiye'den yaklaşık dört kat daha büyük bir devlet için bunun çok yetersiz bir ulaşım ağı olduğu görülmektedir. Hem olumsuz toprak ve yer şekilleri, hem de olumsuz iklim koşulları sonucunda karayolları ağı yavaş genişlemektedir. Bu nedenle güvenli

²⁸ Cumhuriyetin Toplam Yıllık GSMH'sı 1995 yılına kadar "Milyar Ruble", oysa 2000 ve 2005 yılı için "Milyon Ruble" olarak verilmiştir.

²⁹ Cumhuriyet Nüfusu İçindeki Kişi Başına Düşen GSMH'sı 1995 yılına kadar "Bin Ruble", oysa 2000 ve 2005 yılı için "Ruble" olarak verilmiştir.

³⁰ Yıllık Toplam Ticaret Hacmi değerleri 2000 yılına kadar milyar ruble, 2005 yılında ise milyon ruble olarak verilmiştir.

³¹ Kişi Başına Düşen Ticaret Hacmi değerleri 2000 yılına kadar bin ruble, 2005 yılında ise sadece ruble olarak verilmiştir.

olmayan, eski ve yıpranmış bu karayolu sisteminin mutlaka onarılması, yenilenmesi ve yeni güzergahlarla desteklenmesi gerekir. Ayrıca 3 milyon km²'lik bir ülkede sadece 165 km'lik demiryolu hattının olması bu alandaki yetersizlikleri göstermektedir.

Rusya'nın son yarım yüzyıla gerçekleştirmeyi sürdürdüğü en büyük demiryolu projelerin başında gelen BAM (Baykal Amur Magistrali) demiryolunun bir bölümü Güney Yakutistan topraklarında uzanmaktadır. Tinda – Berkakit – Nerüngi - Aldan kentlerini bir birine bağlayan bu demiryolu yakın zamanda başkent Yakutsk'a kadar uzanması beklenmektedir.

Önümüzdeki dönemde planlanan bazı karayolu çalışmaları şunlardır:³²

- Başkent Yakutsk'u Mirniy, Lensk, Ust-Kut ve Tulun kentleri ile federal karayolu ile bağlamak. Böylece merkezi Yakutistan ile İrkutsk Oblastı arasındaki ticari ve ulaşım etkileşimini kolaylaştırmak.
- “Amga” devlet karayolunu uzatarak Yakutsk kentini, Amga, Ust-Maya ve Ayan limanı ile bağlamak. Böylece başkent Yakutsk'u ve Merkezi İktisadi Bölgesini Ohotsk limanlarına kavuşturarak uluslararası ticari ilişkilerde deniz ulaşımından faydalanmak.
- “Yana” adında yeni bir karayolu güzergâhını faaliyete geçirerek Handiga, Batagay, Ust-Kuyga yerleşmelerini birbirine karayolu ile bağlamak. Böylece Aldan havzasındaki yerleşmeler ile Yana havzasındaki yerleşmeler arasında ulaşım ve ekonomik etkileşimi hızlandırmak.
- ”Anabar” adında yeni bir karayolu güzergâhını faaliyete geçirerek Mirniy kenti ile Udaçniy, Olenok, Jilinok ve Yürüng-Haya yerleşmelerini birbirine karayolu ile bağlamak, böylece batı Yakutistan'da kuzey-güney istikametinde yerleşmeler arasında ulaşımı sağlayarak Anabar havzası ile Vilyuy havzasını beşeri ve iktisadi anlamda yakınlaştırmak.
- Başkent Yakutsk'u Ohotsk Denizi kıyısındaki Magadan kentine bağlayan “Kolima” devlet karayolunun onarımı ve iyileştirilmesi. Ayrıca Yakutistan'ı Rusya'ya bağlayan “Lena” devlet karayolunun da ciddi bir bakım ve onarıma ihtiyacı vardır.

Devasa geniş bir alana sahip Yakutistan'da sanayi, ulaşım ve madencilik merkezleri ile yerleşim merkezlerinin yoğunlaştığı ve bunun sonucunda ekonomik olarak gelişen ve belirginleşen dört iktisadi bölge oluşmuştur:

- Merkezi Yakutistan İktisadi Bölgesi
- Batı Yakutistan İktisadi Bölgesi
- Doğu Yakutistan İktisadi Bölgesi
- Güney Yakutistan İktisadi Bölgesi

³² <http://ru.wikipedia.org/wiki> ve http://www.mojgorod.ru/r_saha/index.html

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Bu iktisadi bölgelerin ekonomik ve coğrafi özelliklerini kısaca açıklamakta yarar vardır.

Merkezi Yakutistan İktisadi Bölgesi

Adından da anlaşıldığı gibi Merkezi Yakutistan İktisadi Bölgesi, cumhuriyetin merkezi bölgesinde yer alıp, Lena havzasının orta kesimlerini kapsamaktadır. Yakutistan'ın en önemli endüstri merkezleri bu bölgede yer aldığı gibi en işlek tarım sahaları da bu bölgede yer almaktadır. Bu iktisadi bölgenin merkezini Yakutsk sanayi bölgesi oluşturmaktadır. Başkent Yakutsk ve onun yakınında yer alan Pokrovsk (asfalt ve inşaat sanayileri), Mohsogolloh (çimento sanayisi), Bestyah (inşaat sanayisi), Jatay (gemi onarım sanayi), Kangalası (maden sanayisi), Marha gibi endüstri merkezleri bu bölgenin başlıca iktisadi merkezlerini oluşturmaktadırlar. Önümüzdeki yıllarda Yakutsk kentinin kuzeyinde ikinci bir sanayi bölgesinin oluşması beklenmektedir. Ülkenin can damarını oluşturan Merkezi Yakutistan İktisadi Bölgesi hem fabrika ve tesis yoğunluğu, hem de yerleşme ve nüfus yoğunluğu bakımından cumhuriyetin ekonomik ve sosyo-kültürel merkezini oluşturmaktadır.

Batı Yakutistan İktisadi Bölgesi

Lena vadisinin yukarı kesimleri (Lensk-Vitim yöresi); Vilyüy havzasının orta ve yukarı kesimleri (Vilyüysk – Çerņişevskiy - Mirniy yöresi); ülkenin kuzeybatısında yer alan Kuzey Kutup Dairesi üzerindeki Ayhal-Udaçniy yöresi Batı Yakutistan İktisadi Bölgesi'nin üç önemli sanayi bölgesini oluşturmaktadırlar. Madencilik ve özellikle elmas çıkarımı bu iktisadi bölgenin en öncelikli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Elmas çıkarımının merkezi konumundaki Mirniy kentinde “Yakutelmas” şirketinin yönetim merkezi yer almakta, ayrıca kentte makine onarım, gıda ve inşaat sanayi tesisleri de yer almaktadır. Vilyüysk kentinde orman, demir-çelik ve inşaat sanayileri gelişmiş, Udaçniy kentinde ise elmas çıkarımı ve işletilmesi gelişmiştir. Lena vadisinde yer alan Lensk kenti ise hem önemli bir nehir liman görevi üstlenmekte, hem de gıda, inşaat ve orman sanayi tesisleri ile Batı Yakutistan'ın en önemli endüstri merkezlerinden biridir. Mahtuysk ve Vilyüysk hidroelektrik santralleri bu iktisadi bölgenin elektrik ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılamaktadırlar. Özetle orman ürünleri sanayi tesisleri ve elmas işletmeciliği bu iktisadi bölgenin en önemli iki endüstri kolunu oluşturmaktadırlar.

Doğu Yakutistan İktisadi Bölgesi

Aldan, Omoloy, Yana, Hroma ve İndigirka havzalarını kapsayan Doğu Yakutistan İktisadi Bölgesi ülkenin en sert iklim koşullarına sahip, en seyrek nüfuslu bölgesidir. Volfram, altın ve kalay çıkarımının yaygın olduğu bölge çok zengin maden rezervlerine sahip olduğundan dolayı bu iktisadi bölgede maden işleme sanayi kolları çok gelişmiştir. Verhoyansk, Ece-Haya, Tomtor ve Batagay yerleşmelerini kapsayan yörede Yana sanayi bölgesi şekillenmektedir. Kular-Omoloy yöresi altın madencilik yöresi olarak gelişmiştir. Güney-Kuzey istikametinde akıp Kuzey Buz Okyanusu'na sularını boşaltan Yana ve İndigirka

gibi nehirler bölgenin başlıca ulaşım eksenini oluşturmaktadırlar. Başkent ve merkezi Yakutistan ile sağlıklı kara ve demiryolu ulaşım bağlantısının olmaması, bölgedeki akarsuları ulaşım için tek alternatif olmaya zorlamıştır. Yakın bir gelecekte Handıga-Ece-Hanaya-Kuyga kara yolunun hizmete açılması beklenmektedir. Brindakit-Yugorenok-Eldikan yöresinde çok zengin altın, volfram, bakır ve daha bir çok maden çıkarılmakta ve işletilmektedir. Bu nedenle Aldan havzasının yukarı kesimlerini kapsayan bu yöre maden sanayi merkezi olarak gelişmeye devam edecektir.

Güney Yakutistan İktisadi Bölgesi

Aldan platosunda yer alan Güney Yakutistan İktisadi Bölgesi Nerüngi, Aldan ve Tommot gibi kentleri kapsamaktadır. Tında-Berkakit demiryolunun hizmete girmesiyle bu bölge Baykalo-Amur Demiryolu (BAM) güzergahının uzantısı olmuş ve Rusya'nın diğer bölgeleri ile kolayca ulaşım ve ticaret ilişkilerini geliştirmiştir. Bölge çok zengin demir, kömür, altın, mika ve fosfat rezervlerine sahiptir. Güney Yakutistan kömür havzasının ve zengin altın yataklarının bu bölgede yer alması bu bölgenin ekonomik gelişimini madencilik yönünde şekillendirmiştir. Aldan kenti ve çevresinde mika ve altın çıkarımı yapılmaktadır. Kentte metal, orman ürünleri ve bazı inşaat sanayileri gelişmiştir. Tommot kentinde kağıt, selüloz, orman ve inşaat sanayileri faaliyet gösterirken, Nerüngi kentinde maden işleme, makine ve gıda endüstrisine ait bazı tesisler faaliyet göstermektedir. Bölgede yer alan Nerüngi Termik Santrali ile elektrik ihtiyaçlarının büyük bir bölümü karşılanmaktadır. Nerüngi-Aldan-Yakutsk karayolu ile bölge merkezi Yakutistan'a bağlanmaktadır.

5. YAKUTİSTAN'IN KENTLERİ

2008 yılında Yakutistan'da 13 kent, 48 kasaba ve 368 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 3 milyon km²'yi aşan bu dev ülke için hem kentsel hem de kırsal yerleşme sayısı çok yetersiz olup, çok düşük bir yerleşme yoğunluğuna işaret etmektedir. Cumhuriyet sınırları içinde nüfusu 10 000'i aşan sadece 10 yerleşme olup, bunlardan 8'i kent ve 2'si kasabadır. Ayhal (16 000) ve Çulman (10 400) ülkenin en büyük kasaba yerleşmeleri olup bir çok kentten daha kalabalık nüfusa sahip olduklarından en büyük 10 yerleşme arasına girmeyi başarmışlardır. Yakutistan'da nüfusu 5 000'den az olan ve "çok küçük kent" olarak adlandırabileceğimiz yerleşme sayısı sadece ikidir: Srednokolimsk (3 400) ve Verhoyansk (1 300). Verhoyansk sadece Yakutistan'ın değil tüm Rusya'nın en küçük kent örneklerinden biridir. Nürba (9 700), Olekminsk (8 800) ve Tomot (8 800) kentlerinin her birinin nüfusu 10 000'i aşmadığından dolayı bunlar da "küçük kentler" grubunu oluşturmaktadırlar. Nüfusu 10 000 ile 50 000 arasında olan 6 kent, Yakutistan'ın "orta büyüklükteki kent" grubunu oluşturmakta ve sadece Nerüngi (64 400) ve Yakutsk (255 800) kentlerinin nüfusları 50 000'i aştıklarından dolayı bu yerleşmeler "büyük kentler" olarak adlandırılabilir. Doğal olarak bu "büyük kent" kavramı tüm Rusya için geçerli

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

olmayıp, sadece bu cumhuriyete özgü yerleşme ve nüfuslanma yapısını yansıtmaktadır.

Özetle, Yakutistan'da çok küçük ve küçük kentlerin toplam sayısı 5 olup, orta büyüklükteki kent grubunda 6 ve büyük kentler grubunda da 2 kent yerleşmesi yer almaktadır. Bugün Yakutistan nüfusunun yaklaşık %65'i kentsel yerleşmelerde ve %35'i kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Ülkenin kentleşme düzeyi Rusya ortalaması olan %73'ün de altındadır. Yakutistan'da nüfusu 100 000'den fazla olan sadece bir kent vardır o da başkent Yakutsk kentidir. Nüfusu 10 000'den fazla olan yerleşmelerin sayısı 10 olup, bunlar arasında sadece Neryungi, Mirniy, Aldan ve Lensk kentlerinin nüfusları 20 000'i aşmaktadır. İtalyadan 10 kat daha büyük bir alanda sadece 13 kent ve 48 kasabanın yer alması, aritmetik nüfus yoğunluğu düşüklüğünün yanı sıra çok ciddi bir kent ve yerleşme sıkıntısı, yani yerleşme yoğunluğunun da çok düşük olduğunu göstermektedir.

Yakutistan'daki en büyük kent yerleşmelerin özelliklerini gösteren Tablo 5 incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabılır:

- Yakutsk ve Olekminsk Yakutistan'ın en eski kent yerleşmeleri olup, Udaçniy ve Nerüngi ise en yeni kent yerleşmeleridir.

- XVII yüzyılda kent ilân edilen sadece bir kent (Yakutsk), XVIII yüzyılda üç (Olekminsk, Srednokolimsk ve Vilyüysk), XIX yüzyılda bir (Verhoyansk) ve geriye kalan sekiz yerleşme de XX yüzyılda şehir statüsüne kavuşmuş genç kentlerdir. Bir başka anlatımla Yakutistan'daki kentlerin büyük bir bölümü yeni kurulmuş genç kentlerdir. Örneğin ülkenin ikinci en büyük kenti olan Nerüngi'nin kent ilân edilme tarihi 1975 olup, Nürba'nın ise ancak 1997'dir.

- Ülkedeki kentlerin büyük bir bölümü 100 ile 500 metre arasındaki yükselti kuşağında kurulmuşlardır. Deniz seviyesine göre Yakutistan'ın en yüksek kenti Nerüngi (800 m), oysa en alçak kenti Srednokolimsk'tir (15 m).

- Ülkedeki kentlerden ikisi (Srednokolimsk ve Verhoyansk) Kuzey Kutup Dairesinin de kuzeyinde yer alıp, sadece üç kent (Aldan, Nerüngi ve Tommot) 60° enleminin güneyinde yer alır. Bir başka deyişle Nerüngi (56°40') en güney, oysa Verhoyansk (67°33') en kuzey kent unvanlarını taşımaktadırlar. Udaçniy (112°18') en batı, oysa Srednokolimsk (153°42') en doğu Yakutistan kentleridirler.

- En geniş kentsel yerleşim alanına Pokrovsk (321 km²), en küçük kent alanına ise Udaçniy (2 km²) yerleşmesi sahiptir.

Aşağıdaki satırlarda Yakutistan'ın başlıca kentlerinin özellikleri özetlenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5: Yakutistan'daki En Büyük Kentlerin Başlıca Özellikleri³³

³³ <http://ru.wikipedia.org/wiki> ve <http://www.mojgorod.ru>

Kentler	Kuruluş Tarihi	Kent İlan Tarihi	Nüfus ³⁴ (Bin Kişi)	Deniz Seviyesinden Yüksekliği (m)	Enlem Değeri	Boylam Değeri	Kent Alanı (km ²)
Yakutsk	1632	1643	255,8	120	62°02'	129°44'	130
Neryungi	1975	1975	64,4	800	56°40'	124°42'	93
Mirniy	1955	1959	37,5	330	62°32'	113°57'	113
Lensk	1663	1963	24,5	180	60°43'	114°54'	49
Aldan	1923	1939	23,8	650	58° 36'	125°23'	39
Udaçniy	1968	1987	15,0	400	66°24'	112°18'	2
Pokrovsk	1682	1997	10,1	90	61°29'	129°08'	321
Vilyüysk	1634	1783	10,0	110	63°45'	121°37'	150
Nürba	1930	1997	9,7	120	63°17'	118°20'	19
Olekminsk	1636	1783	8,8	130	60°23'	120°26'	167
Tommot	1923	1923	8,8	280	58°58'	126°16'	32
Srednokolimsk	1644	1775	3,4	15	67°27'	153°42'	301
Verhoyansk	1775	1817	1,3	140	67°33'	133°23'	25

6. 1. YAKUTSK

Yakutistan'ın idari, ekonomik, kültürel ve ulaşım merkezi olan Yakutsk, 1632 yılında kurulmuş Uzakdoğu'nun en eski kent yerleşmelerinden biridir. 25 Eylül 1632'de Peter Beket önderliğindeki Yenisey Kazakları bugünkü kentten 70 km daha kuzeyde Lenskiy (Yakutskiy) adında bir yerleşim kurmuşlar. Bu nedenle 1632 yılı Yakutsk kentinin kuruluş tarihi kabul edilir. 1642-1643 yıllarında bu geçici yerleşme bugünkü Yakutsk kentinin olduğu Tuymaada vadisine taşınmıştır. Bu nedenle bazı kaynaklarda kentnin kuruluş tarihi 1643 olarak gösterilmiştir. 1643 yılında Lenskiy (Yakutskiy) yerleşmesi Yakutsk adını almış ve kent olarak ilân edilmiştir. XVIII yüzyılda Yakutsk kenti Kuzeydoğu Sibirya'nın idari ve askeri merkezi olarak gelişimini sürdürmüştür. 1851 yılında Yakutiya Oblastı'nın idari merkezi olan Yakutsk, 1922 – 1991 yılları arasındaki SSCB döneminde ise Yakutistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti görevini üstlenmiştir. 1991 yılından sonra Yakutsk kenti Özerk Cumhuriyet olarak siyasi varlığını sürdüren Saha Cumhuriyeti'nin başkenti olmuştur.

³⁴ Kentlerin nüfus değerleri 2008 yılına aittir.

Tablo 6: 1897–2008 Döneminde Yakutsk Kentinin Nüfus Değişimi
(1000 kişi)³⁵

1897	6.5	1970	108	1989	186.6	2003	210.6
1926	11	1973	126	1992	197.6	2005	235.6
1939	52.9	1976	137	1996	191.4	2006	239.2
1959	74	1979	152.4	1998	195	2007	245.6
1962	79	1982	165	2000	195.4	2008	255,8
1967	95	1986	184	2001	196.8		

Bugünkü Yakutsk kenti Lena vadisinin batı yakasındaki Tuymaada vadisinde kurulu olup Moskova'dan 8468 km uzakta yer almaktadır. Yakutsk kenti 62° kuzey enlemi üzerinde yer alan ve sürekli donmuş topraklar üzerinde kurulmuş olan dünyanın en büyük kentidir. Sibirya'nın sert iklim koşullarına rağmen son yüzyılda Yakutsk çok hızlı bir büyüme ve iktisadi gelişme göstermiştir. 1926 yılında sadece 11 000 nüfusa sahip olan kent, yaklaşık 10 kat artarak 1970 yılında 108 000'e ulaşmıştır. 1970-2003 döneminde kent nüfusu yine iki kat artarak 108 000'den 210 600'a ulaşmış, 2008 yılında ise 255 000'i aşmıştır (Tablo 6). Ülkedeki yüksek doğum ve nüfus artış oranları, ayrıca başkent in çok fonksiyonlu bir idari merkez olarak çekiciliği göz önüne alındığında 2015 yılına kadar Yakutsk nüfusunun 300 000'i aşması beklenmektedir. Bir başka anlatımla bugün, Yakutistan'da yaşayan nüfusun yaklaşık %30'u başkent Yakutsk'ta ikâmet etmektedir.

Yakutsk kentinin büyükşehir³⁶ sınırları içinde Magan, Tabaga, Hatassi, Tulagino, Kapitonovka, Kildemsi, Sirdah, Prigorodniy ve Vladimirovka köyleri de yer almaktadır. Bu nedenle her ne kadar merkezi kent alanı 130 km² olarak görülse de büyükşehir sınırları içinde yer alan diğer köy ve kasabalarla Yakutsk kentinin toplam alanı 3600 km² olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 3 Kasım 2004 tarihinde Yakutistan Meclisinde alınan resmi karar ile Marha ve Kangalasi yerleşmeleri de Yakutsk büyükşehir sınırları içinde resmen katıldıkları görülmektedir.

Son çeyrek yüzyılda Yakutsk kentinin etnik yapısında Rusların aleyhine bir demografik değişim gözlenmektedir. Örneğin 1989 yılındaki nüfus sayımında kent nüfusunun %62,5'i Rus ve %25,1'i Yakut iken 2002 yılındaki son nüfus sayımında Rusların oranı %46'ya azalırken, Yakutların oranı da %43'e yükselmiştir. Yani 15 yıldan daha kısa bir zaman diliminde azınlık durumundaki Yakutlar, Rus etnosu ile nüfuslarını neredeyse eşitlemeyi başarmışlardır. Ruslardan ve Yakutlardan sonra kentte yaşayan en kalabalık etnosların başında Ukraynalılar, Tatarlar, Buryatlar, Beyazruslar, Evenkiler ve Evenler gelmektedir. Yakutsk'un dinsel yapısı da etnik yapısı kadar renkli ve ilginçtir. Kentte az sayıda katolik, evangelist ve bahai dinine mensup olanlar yer

³⁵ <http://www.mojgorod.ru>

³⁶ Bir idari birim ünitesi olan "Gorodskoy Okrug Yakutsk" Türkçe Büyükşehir Belediyesi olarak tercüme edilebilir.

alsa da ortodoks hristiyanlar nüfus çoğunluğunu oluşturmayı devam etmektedirler. Yakutlar arasında son yıllarda İslâm dinine olan ilginin arttığı gözlenmektedir. Başkent sınırları içindeki ilk cami 23 Eylül 2005 tarihinde resmen açılmış ve faaliyete geçmiştir.

Yakutsk bir endüstri kentinden çok idari ve siyasi merkez kent konumundadır. Saha Cumhuriyeti'nin başkenti olmasından dolayı kent ülkenin hem bilim ve kültür-egitim merkezi, hem de ticaret, ulaşım ve turizm merkezidir. Büyük endüstri tesislerin yer almadığı kentte sanayi üretiminin yarısından fazlasını ısınma ve enerji ile ilgili endüstri kolları gerçekleştirmektedir. Gıda, mobilya, elmas işleme, inşaat ve makina sanayileri, kentte faaliyet gösteren diğer endüstri kollarıdır. Yakutsk, Lena kıyısında çok işlek bir nehir limanına sahiptir. Akarsu ulaşımı sayesinde Lena vadisinde yer alan diğer yerleşmelerle kolay ulaşım bağlantısı sağlanmaktadır. Demiryolundan yoksun kentte iki havaalanı faaliyet göstermektedir. Son yıllarda yabancı turistlerin ilgisi giderek arttığından dolayı başkente ve Yakutistan'a gelen turist sayısında belirgin bir artış vardır.

Yakutsk kenti cumhuriyetin kültür, eğitim ve bilim merkezidir. Şehirde çok sayıda müze, üniversite, kütüphane, sinema ve tiyatro yer almaktadır. Yakutistan devlet üniversitesi, Yakutistan devlet tarım akademisi, Yakutistan tıp fakültesi ve Yakutistan müzik akademisi ülkede yer alan başlıca yüksek öğretim kurumlarıdır. Kentte 30'dan fazla bilim enstitüsü faaliyet göstermektedir. Donmuş-permafrost toprakları inceleyen dünyanın tek enstitüsü de bunların arasında yer almaktadır.

6. 2. NERÜNGİ

6 Kasım 1975 yılında şehir ilân edilen Nerüngi kenti sadece Yakutistan'ın değil tüm Rusya'nın en yeni kurulmuş, en modern kentlerinden biridir. Çulman akarsuyu üzerinde kurulmuş olan kentin Evenki dilindeki asıl adı ise Hariusnaya'dır. Zorlu Sibirya koşullarında modern mimariye göre inşa edilmiş kent bir çok şehircilik ödülü almıştır. Aldan platosunun güneyinde Stanovoy sıradağlarının kuzey eteklerinde kurulmuş olan kent başkent Yakutsk'un 740 km güneyinde yer almaktadır. Kentin deniz seviyesinden yüksekliği 800 metre olup, Güney Yakutistan Kömür Havzasına yakın bir konumdadır. Nerüngi-Nagorni-Tinda demiryolu ile Baykalo-Amursk Demiryoluna (BAM) bağlanan kent 64 000'i aşan nüfusu ile Yakutistan'ın ikinci en büyük yerleşmesidir. Özetle, Nerüngi Yakutistan'ın en genç, en yüksek ve en modern mimari yapıya sahip kentidir.

Tablo 7: 1959–2008 Döneminde Nerüangi Kentinin Nüfus Değişimi
(1000 kişi)³⁷

1959	0.5	1989	72.5	2000	72.6	2006	65.4
1970	0.8	1992	76	2001	72.6	2007	64.9
1979	22.6	1996	76.7	2003	66.3	2008	64.4
1986	63	1998	75.6	2005	65.8		

Nerüangi hem Yakutistan'ın en genç, en son kurulan şehri, hem de en hızlı gelişen kentidir. 1959 yılında 500 kişilik nüfusu ile köy görünümünde bir küçük yerleşme olan Nerüangi, 1975 yılında kent ilân ediliş tarihinden sonra yoğun göç alarak hızla büyüme başlamış ve kent nüfusu 1979'da 22 600'e, ve 1998'de de 75 600'e yükselmiştir (Tablo 7). İşçi ve memurların kenti terk etmeleri sonucunda XXI yüzyılda kent nüfusunda bir gerileme gözlenmektedir: 2000 yılında 72 600 olan kent nüfusu, 2005'te 65 800'e ve 2008 yılında da 64 400'e kadar azalmıştır (Tablo 7). Özetle, Yakutistan'daki kentlerin nüfus artış değerlerine baktığımızda, 1970-2007 döneminde %8013 ile en yüksek nüfus artışı oranına sahip kentinin Nerüangi olduğu görülmektedir.

Zengin Nerüangi taş kömürü yatakları kentin ekonomik yapısını da etkilemiştir, bu nedenle Nerüangi bir endüstri kentinden çok bir maden kentine benzemektedir. Altın ve kömür işletmeciliğinin gelişmiş olduğu kentte, Nerüangi Termik Santrali, elektrik endüstrisi tesisleri ve gıda sanayisi fabrikaları kentin genel iktisadi yapısını şekillendirmektedirler. Şehirde Yakutistan Devlet üniversitesinin bir fakültesi yer almaktadır. Güney Yakutistan'ın ulaşım ve kültür merkezi olan kentte kara ve demiryolu ulaşım bağlantılarının yanı sıra bir de havaalanı faaliyet göstermektedir.

6. 3. MİRNIY

Batı Yakutistan'da Vilyüy havzasında 62° kuzey enleminde yer alan Mirniy, 1955 yılında elmas yataklarının işletilmesi amacı ile kurulmuş yeni bir yerleşme olup 1959 yılında da kent ilân edilmiştir. Prilensk ve Vilyüy platolarının sınır bölgesinde yer alan Mirniy, Vilyüy ırmağın bir kolu olan İrelyah akarsuyu üzerinde kurulmuş Yakutistan'ın en batı kentlerinden biridir. Lena nehri üzerindeki Lensk liman kenti ile karayolu bağlantısına sahip olan kent, başkent Yakutsk'un 820 km batısındadır. Nehir ulaşımından ve demiryolundan yoksun olan Mirniy kendi havaalanına sahiptir. İnşaat ve gıda sanayi tesislerinin yer aldığı kent Yakutistan'ın “elmas başkenti”dir. Cumhuriyetin önde gelen elmas şirketlerinden biri olan “Yakutalmas” holdingin merkezi Mirniy'de yer almaktadır. Şehirde Yakutistan Devlet Üniversitesi' nin bir fakültesi yer aldığı gibi “Yakutnioproalmas” adında bir de elmas bilim enstitüsü faaliyet göstermektedir.

³⁷ <http://www.mojgorod.ru>

Tablo 8: 1959–2008 Döneminde Mirniy Kentinin Nüfus Değişimi (1000 kişi)³⁸

1959	5.7	1989	38.8	2000	36.1	2006	38.7
1967	22.0	1992	39.4	2001	36.5	2007	38.1
1970	23.8	1996	37.9	2003	40.0	2008	37.5
1979	30.5	1998	36.9	2005	39.4		

XX yüzyılın ikinci yarısında Mirniy kentinde hızlı bir gelişme ve hızlı bir nüfus artışı gözlenmiştir. Özellikle 1960-1990 döneminde yoğun göçler sonucunda kent nüfusu katlanarak artmıştır. 1959 yılında sadece 5 700 kişinin yaşadığı kent, 1979'da nüfusunu 30 500'e ve 2003'te de 40 000'e yükseltmiştir. Mirniy kent nüfusunda 2003-2008 döneminde küçüğe olsa bir azalma gözlenmiş ve bugün 37 000'e kadar gerilediği tespit edilmiştir (Tablo 8). Bugün şehirde 2 müze, 2 kapalı havuz, 3 kütüphane, 1 ulusal havaalanı, 10 restoran, 1 spor kompleksi, 1 çok amaçlı kültür kompleksi faaliyet göstermektedir. Ayrıca Mirniy kentinde iki elmas işleme fabrikası ile ALROSA holding faaliyet göstermektedir. ALROSA holding sadece Rusya'nın değil, dünyanın da en büyük elmas çıkarıcı ve işleten şirketlerinden biridir.

6. 4. LENSK

1663 yılında kurulmuş olan Lensk Yakutistan'ın en eski kentlerinden biri olup, kuruluşundan tam üç asır sonra 1963 yılında kent ilân edilmiştir. Güneybatı Yakutistan'da İrkutsk Oblastı sınırı yakınında, Prilensk platosu üzerinde yer alan Lensk, yukarı Lena vadisi üzerinde yer alan bir liman kentidir. Ayrıca, 49 km²'lik bir yerleşim alanına sahip kentin başkent Yakutsk'tan uzaklığı kuşçuşu olarak 840 km'dir.

XIX yüzyılda sürgün yeri ve hapishane amaçlı bir yerleşim olarak kullanılan Lensk, Vilüy havzasında keşfedilen zengin elmas yatakları ile birlikte XX yüzyılda hızla gelişmeye başlamıştır. Lensk-Mirniy karayolunun inşasına başlanması ile Lensk limanının temellerinin atılması 1956 yılında gerçekleşmiştir. Böylece XX yüzyılın son çeyreğinde Lensk önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi olarak şekillenmeye başlamış ve 1970 yılında nüfusu 16 800 iken 2008 yılında 24 500'e yükselmiştir (Tablo 9).

Tablo 9: 1939–2008 Döneminde Lensk Kentinin Nüfus Değişimi (1000 kişi)³⁹

1939	2.2	1979	24.0	1998	28.4	2005	24.6
1959	7.5	1989	30.3	2000	27.5	2006	24.6
1967	19.0	1992	30.9	2001	27.3	2007	24.5
1970	16.8	1996	29.3	2003	24.6	2008	24.5

Lensk yöresinde altın, kömür, doğal gaz, kaya tuzu gibi madenler çıkarılmakta, Lena vadisinde ise patates ve bazı tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Kent merkezinde bazı inşaat malzemeleri üreten tesisler ve gıda fabrikaları ile birlikte, kağıt, kereste ve orman ürünleri sanayileri faaliyet göstermektedir.

³⁸ <http://www.mojgorod.ru>

³⁹ <http://www.mojgorod.ru>

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Kentin 7 km güney batısında turistlerin sıkça ziyaret ettikleri karstik bir mağara ve 25 metre yüksekliğinde ilginç bir şelale yer almaktadır. Nehir liman kenti olarak gelişen Lensk, 1998 ve 2001 yıllarında Lena nehrinin taşması sonucunda çok zarar görmüş. Büyük su baskınları neredeyse kenti yerle bir etmiş ve milyonlarca dolarlık zarar ve maddi kayıp ortaya çıkmıştır. Böylece kentin büyük bir bölümü neredeyse yeniden inşa edilmiştir. Kentte İrkutsk devlet üniversitesinin bazı fakülteleri, bir müzik okulu ile bir müze faaliyeti göstermektedir.

6. 5. ALDAN

Rusya coğrafyasında Aldan adı altında hem plato, hem dağ kütlesi, hem ilçe, hem ırmak, hem şirket, hem de kent vardır. Örneğin Aldan kenti, Aldan platosunda yer alıp, Aldan ırmağı havzasında bulunmaktadır. Yakutistan'ın beşinci büyük kenti olan Aldan, 650 metre yüksekliğinde, Amuro-Yakutsk otobanı üzerinde 39 km²'lik bir yerleşim alanı üzerinde kurulmuştur. Kent merkezi 58° kuzey enlemi üzerinde, başkent Yakutsk'un 530 km güneyinde, Nerüngi kentinin ise 215 km kuzeyinde yer almaktadır. Eski adı Nezametniy olan Aldan yerleşmesi 1923 yılında kurulmuş, 1939 yılında ise kent ilân edilmiştir.

Tablo 10: 1939–2008 Döneminde Aldan Kentinin Nüfus Değişimi (1000 kişi)⁴⁰

1939	14.0	1979	20.2	1998	22.9	2005	24.3
1959	12.4	1989	27.1	2000	21.5	2006	24.0
1967	15.0	1992	26.4	2001	21.2	2007	23.9
1970	17.7	1996	24.0	2003	24.7	2008	23.8

1970-2007 döneminde Yakutistan'daki en büyük kentlerin nüfus artışına baktığımızda en düşük artış oranına %35 ile Aldan kentinin, oysa en yüksek nüfus artış oranına %8013 ile Nerüngi kentinin sahip olduğu görülmektedir. 1989 yılında Aldan nüfusunun 27 100 olup, 2008 yılında ise 23 800'e azaldığı göz önüne alındığında Sibirya'daki demografik krizin ve göç hastalığının bu kenti de etkilediği anlaşılmaktadır (Tablo 10).

Aldan yöresinde altın, demir, kömür ve mika çıkarılmaktadır. Özellikle altın çıkarımı Aldan ekonomisinin en önemli kollarından biridir. Kent bir maden ve sanayi kenti olarak gelişimini sürdürmektedir. Aldan'da maden ve metal sanayilerin yanı sıra kağıt, kereste ve orman ürünleri sanayileri de faaliyet göstermektedir. Tinda-Tommot-Yakutsk demiryolunun Aldan'dan geçmesi, kentin hem karayolu hem de demiryolu bakımından ulaşım etkinliğini arttırmaktadır.

⁴⁰ <http://www.mojgorod.ru>

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Rusya Federasyonu sınırları içinde 21 özerk Cumhuriyet yer almaktadır. Bu cumhuriyetler arasında bazı benzer özellikler olduğu gibi bazı derin farklılıklar da gözlenmektedir. Coğrafi konum, doğal kaynaklar, etnik yapı, ekonomik ve beşeri özellikler bakımından Yakutistan'ı diğer cumhuriyetlerden ayıran bu ülkeye has olan başlıca özellikler ve bu ülkede çözüm bekleyen başlıca sorunlar şöyle özetlenebilir:

Her ne kadar iki denize açılıp (Laptev ve Doğu-Sibirya denizleri) 4500 km'yi aşan uzun bir okuyanus kıyısına sahip olsa da Yakutistan karasal bir devlettir. Bu sert karasallık Sibirya Yüksek Basınç alanının etkisi ile birleşince onu dünyanın en soğuk ülkesi yapmıştır. Verhoyansk-Oymakon bölgesinde hem Rusya'nın hem de kuzey yarımkürenin en düşük sıcaklıkları ölçülmüş ve böylece Yakutistan kuzey yarımküredeki düşük sıcaklık rekorlarını kırmıştır.

Tamamı Asya kıtasında yer alan Yakutistan, Doğu Sibirya ve Uzakdoğu bölgeleri arasında yer alıp, her iki bölgenin de bazı özelliklerini taşımaktadır. Rusya topraklarının yaklaşık %22'sini oluşturan bu dev ülke, hem Rusya federasyonunun en büyük cumhuriyeti, hem de alan olarak dünyanın en büyük Türk devletidir. Yakutistan kapladığı 3 milyon km²'lik alanı ile sadece Rusya'nın değil, aynı zamanda bir ülkeye ait olan dünyanın en büyük alanlı idari birimdir.

Geniş Tayga ve Tundra arazilerine sahip olan Yakutistan'ın neredeyse tamamı donmuş araziler kuşağında diğer adı ile permafrost kuşağında yer almaktadır. Bu donmuş topraklar üzerinde sağlıklı ulaşım ve tarım faaliyetleri yapılamadığı gibi, binaların, fabrikaların ve yolların inşası ile madencilik faaliyetleri de zorlaşmakta ve maliyetleri korkunç arttırmaktadır. Bu nedenle permafrost sorunu Yakutistan'ın coğrafi kaderi ve ekolojik kaçınılmazlığıdır.

Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 21 özerk cumhuriyet içinde aritmetik nüfus yoğunluğu en düşük olanı Yakutistan'dır, fakat yüksek doğurganlık oranları sonucunda Rusya'nın en yüksek nüfus artışına sahip ilk beş cumhuriyetinden biri olmayı başarmıştır. Zengin etnik ve kültürel yapıya sahip olan ülkede Yakutlar hala cumhuriyet nüfusunun %50'sini aşamadıklarından dolayı, egemen etnik unsur olamamışlardır. Yüzyıllar boyu süren ruslaştırma ve ortodokslastırma politikaları Yakutlar'ın yanı sıra, Evenkiler, Evenler ve Dolganlar gibi kuzey azınlıkları da etkileyerek, sonuçta tüm bu Sibirya halkları planlı bir asimilasyona uğramışlar ve bugün Yakutistan bunun demografik ve kültürel faturasını ödemek zorunda kalmıştır. Yakutça ve Rusça'nın resmi dil olduğu ülkede "çift dillilik" ve "çift kültürlülük" devam ettiği müddetçe "etnocoğrafya sorunu" ve "milli kültür sorunu" çözümsüzlüğünü koruyacaktır.

Yakutistan zengin altın, elmas, kömür, demir ve petrol rezervlerine sahip bir ülkedir. Ülke çok geniş orman arazilerine sahip olduğu gibi hidroelektrik potansiyeli de çok yüksektir. Fakat bu zengin doğal kaynakları işleyecek,

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

verimli kullanacak ve değerlendirecek, gerektiğinde de düşmanlardan koruyacak nüfus kitlelerinden yoksundur. Bir başka anlatımla böylesi geniş ve zengin ülke, gerekli beşeri potansiyelden yoksun olduğundan dolayı, “demografik kriz” ve “insansızlaşma sorunu” Yakutistan’ın en öncelikli sorunların başında gelir.

8. KAYNAKÇA

- Alekseev, A. İ. Nikolina, V. V. (1999) *Geografiya: Naselenie i Hozyaystvo Rosii*, İzdatelstvo “Prosveštenie”, Moskova,
- Atalay, İ. (2005) *Genel Fiziki Coğrafya*, META Basım, İzmir.
- Atalay, İ. (2007) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, META Basım, İzmir.
- Atalay, İ. (2001) *Resimli ve Haritalı Dünya Coğrafyası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Atasoy, E. (2003) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Babin, Y. V. Moskvın, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) *Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii*, İzdatelskiy Dom “İNFRA-M”, Moskova.
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) *Regioni Rosii, Spravoçnik*, İzdatelstvo “Daşkov i K”, Moskova.
- Devlet, N. (1993) *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, El Cilt, Çağ Yayınları*, İstanbul.
- Doğanay, H. (2000) *Coğrafya’ya Giriş*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Doğanay, H. (2002) *Ekonomik Coğrafya 1, Doğal Kaynaklar*, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) “*Obştestvennaya Geografiya Rosii*”, İzdatelstvo “Klassiks Stil”, Moskova.
- Dronov, V. P. Rom, V. Y. (2002) *Geografiya Rosii: Naselenie i Hozyaystvo*, İzdatelstvo “Drofa”, Moskova.
- Efe, R. (2004) *Biyocoğrafya*, Çantay Kitabevi.
- Efremov, Y. (1985) K., *Priroda Moey Strani*, İzdatelstvo Misl, Moskova.
- Glovnya, M. ve Blagoeva, E. (1989) *Fiziçeska Geografiya na Kontinentite*, Universitetsko İzdatelstvo “Kliment Ohridski”, Sofiya.
- Golubçikov, Y. H. (2003) *Geografiya Çeloveka*, İzdatelstvo “Editorial URSS”, Moskova.
- Güner, İbrahim, *Kıtalar Coğrafyasına Giriş*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 791, Erzurum, 1995
- Hruştsev, T. Kopilov, N. V. Lappo, G. M. 2006 *Ekonomiçeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo “Drofa”, Moskova.

- Hruştev, T. (2002) *Ekonomiçeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo “Drofa”, Moskova.
- İbrahimov, A. (2002) *Rusya'nın Jeopolitiği: Gerçekler ve Gelişmeler*, Jeopolitik Dergisi, Kış 2002, Yıl 1, Sayı 1, İstanbul.
- Izbırak, R. (1986) *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Karaganov, S. (2007) A. *Mir Vokrug Rosii: 2017, Konturi Nedalekogo Buduştego*, Sovet po Vneşney i Oboronnoy Politike, Gosudarstvenniy Universitet–Vysshaya Şkola Ekonomiki, RİO–Tsentr, İzdatelstvo “Kulturnaya Revolyutsiya”, Moskova.
- Lacoste, Y. (2005) *Geopolitiçeski Reçnik na Sveta*, Knigoizdatelska Kaşta Trud, Sofiya.
- Özey, R. (2001) *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özey, R. (2006) *Türk Dünyası Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Petrova, N. N. (2007) *Geografiya Sovremenniy Mir*, İzdatelstvo “Forum-İNFRÄ-M”, Moskova.
- Plisetskiy, E. L. Vinokurov, A. A. Gluşkoy, V. G. Simagin, Y. A. (2008) *Vedenie v Ekonomiçeskuyu Geografiyu i Regionalnuyu Ekonomiky Rossi*, “Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS”, Moskova.
- Pozdnyak, G. V. Polunkina, N. N. (2003) *Atlas Mira*, Federalnaya Slujba Geodeziya i Kartografi Rosii, PKO “Kartografiya”, İzdatelskiy Dom “Oniks 21 Vek”, Moskova.
- Rakovskaya, E. M. Davidov, M. İ. (2003) *Fiziçeskaya Geografiya Rosii, Çast 1*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova.
- Rakovskaya, E. M. Davidov, M. İ. (2003) *Fiziçeskaya Geografiya Rosii, Çast 2*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova.
- Sidorenkova, T. P. (1999) *Atlas Mira Strani Mira v Kartah i Tsifrah*, ZAO “Kompaniya “AST-PRESS”, Moskova.
- Sokolin, V. L. (2007) *Rosiya v Tsifrah 2007. Kratkıy Statistiçeskiy Spravoçnik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (ROSSTAT), Moskova.
- Toçenov, V. V. Markov, V. F. (1984) *Atlas SSSR*, Glavnoe Upravlenie Geodezii i Kartografii Pri Sovete Ministrov SSSR, Moskova.
- Topsakal, İ. (2007) “İdil-Ural Bölgesinde Demografik Yapının Türkler Aleyhine Değişimi ve Çözüm Yolları”, *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*, Editörler: N. Öztürk ve A. Satan, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Tümertekin E. ve Özgüç, N. (1999) *Ekonomik Coğrafya. Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Treşnikov, A. F., (1993) *Geografiçeskiy Antsiklopediçeskiy Slovar*, İzdatelstvo Sovetskaya Entsiklopediya, Moskova.

Saha (Yakut) Cumhuriyeti: Coğrafi Kimlik Analizi Denemesi

Ulyanov, İ. S. *Regioni Rosii, Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Fedaratsii 2006, Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (ROSSTAT), Moskova, 2006

Vinokurov, A. A. Gluşkov, V. G. Plisetskiy, E. L. Simagin, Y. A. (2008) *Vvedenie v Ekonomiçeskuyu Geografiyu i Regionalnuyu Ekonomiki Rosii*, Gumanitarniy İzdatelskiy Tsentr VLADOS, Moskova.

Vişnevskiy, A. G. (2003) “*Rosiya Pered Demografiçeskiy Viyzovami*”, Mejdunarodniy Simpozium “Rossiyane v Zerkale Statistiki: Vserosiyskaya Perepis Naseleniya 2002 Goda”, Moskova,

<http://www.gks.ru>

<http://www.mojgorod.ru>

<http://ru.wikipedia.org/wiki>

<http://www.bibilgi.com/Yakutlar>

<http://www.ozturkler.com>

<http://tr.wikipedia.org>